



Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:12.12.2017 ✓Accepted/Kabul: 16.01.2018

DOI: 10.30794/pausbed.424373

Araştırma Makalesi/ Research Article

Meder, M. ve Bal S. (2018). "Soylulaştırma ve Ankara Dikmen Vadisi Örneği", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 32, Denizli, s.211-223.

SOYLULAŞTIRMA VE ANKARA DİKMEN VADİSİ ÖRNEĞİ

Mehmet MEDER*, Selda BAL**

Özet

Bu çalışmada, öncelikle Neoliberal politikaların yalnızca ekonomi politikaları olarak görülmemesi gerektiğinin altı çizildi. Kapitalist sistemin yaşadığı kriz her ne kadar ekonomik bir kriz olarak kendisini dışı vursa da gerçeğin öyle olmadığı anlaşılacaktır. Sermayenin kendisini kentsel mekânda yeniden üretimini sağlamak amacıyla neoliberal politikalar başta iktisadi olmak üzere, sosyal, kültürel alanda birçok düzenlemenin yapıldığı uygulamalardır. Bu politikalar kuşkusuz mekân üzerinde de son derece etkili olmuştur. Bu bağlamda küresel bir strateji olarak soylulaştırma deneyimlerine yer verilmiştir. Küreselleşmenin bu yeni ekonomik düzeninde, yoksulların kıymetlenen kentsel arazilerinin küresel sermaye tarafından nasıl potansiyel yatırım bölgeleri olarak değerlendirildiği görülecektir. Son yıllarda, dev emlak şirketleri ve geliştirici firmalarca inşa edilen, tasarım değeri taşıyan ve elit bir tüketime sunulan yüksek apartman bloklarından veya alçak lüks konutlardan oluşan bu yeni inşa alanları da, en az tek tek restore edilen tarihi apartmanların oluşturduğu sokak/mahalle profilleri kadar, soylulaştırılmış kent coğrafyasının bir parçası haline gelmiştir.

Anahtar sözcükler: *Kentsel dönüşüm, Soylulaştırma, Yeni orta sınıf, Neoliberal politikalar, Mülksüzleştirme, Yerinden edilme.*

GENTRIFICATION AND SAMPLE OF ANKARA DIKMEN VALLEY

Abstract

In this study, first of all, it is highlighted that neoliberal policies should not be seen as just economy policies. Although capitalist system reveals it's crisis, which it has been experiencing, as economic crisis, it will be understood the situation is not like this. The practices of capital, which are with the aim of reproducing itself at the environment of city spaces, are the spaces where many regulations are done particularly neoliberal policies, social and cultural regulations. Undoubtedly those policies had extremely huge effect at those spaces. In this context, as a global strategy it was given a place to the gentrification experiences. In the new economic system of the globalism, it will be seen how the lands of the poor people, which are increasing in value and price, are seen as potential investment zones by global capital. The properties, which are valuable by means of design and constructed by huge property developing companies and which are constituted of high buildings and several storey luxury buildings, are being served to consumption. Those became the parts of gentrified city environment, at least like the districts which are consisted of renovated old buildings.

Keywords: *Urban renewal, Gentrification, New middle class, Neoliberal policies, Dispossession, Forced displacement.*

*Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, DENİZLİ.
e-posta:mmeder@pau.edu.tr (orcid.org/0000-0002-7783-1131)

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, DENİZLİ.
(orcid.org/0000-0002-4379-6665)

GİRİŞ

“Kent hakkı bir feryat ve talep gibidir... dönüşmüş ve yeniden hayat bulmuş bir hak”¹

Gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları sorunların başında barınma sorunu gelmektedir. Barınma sorunu, her çağda insanoğlunun yaşadığı toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerle farklı aşamalardan geçerek günümüze kadar devam etmiş; bu sorun için değişik çözümler üretilmiş ve konu güncelliğini her zaman korumuştur.

Türkiye’de 1950’li yıllarla kırdan kentlere yapılan göçler sonucu insanlar barınma ihtiyaçlarını karşılamak için gecekondu yapımına başlamıştır. Böylece ekonomik, sosyal, politik ve yönetsel yapısını etkileyen kentle bütünleşmeye çalışan gecekonducular ortaya çıkmıştır. 1970’li yıllarda gecekondu yapımı, ticari ilişkilerle birlikte ele alınan yeni bir süreç girmiştir. Artık gecekondu yapımı nitelik değiştirerek, amacından uzaklaşmış, piyasacı, değişim değeri öncelikli ticari bir meta haline dönüşmüştür.

1980’lerde küreselleşmenin uzantısı olan neo-liberal politikaların etkileri görülmeye başlamıştır. Serbest piyasanın, her alanda daha etkin konuma getirilmesi için uygulamalar yapılmıştır. Devletin kamusal hizmetlerden çekilmesi ile toplumsal politikalar önemini yitirmiştir. Kentsel gelişmelerde bireysel çıkarlara ve rant projelerine dönük uygulamalar önemli hale gelmiştir.

Bu yeniden biçimlenme sürecinin uygulama alanı olarak da kentsel mekânlara ilgi daha da artmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, mekânsal dönüşüme müdahale biçiminin temel aracı olmuştur. Mekânlar kentsel rantları artırmak için vazgeçilmez hale gelmiştir. Böylece yerel yönetimler özellikle “Büyükşehir Belediyeleri” kentsel dönüşüm uygulamalarıyla gecekondu alanlarının dönüştürülmesine odaklanmıştır. Kentlerde yer alan gecekonducular kentsel dönüşüm projeleriyle ortadan kaldırılarak rant alanlarına dönüştürülmüşlerdir.

2000’den sonra, ülkemizde kentsel alanlara yönelik müdahale programları öne çıkmış bu durum sermayeye yeni kapılar açma girişimlerine yol açmıştır. Bu hedefi gerçekleştirmek için büyükşehir belediyeleri önemli aktör konumuna gelmiştir. Yasal düzenlemelerle büyükşehir belediyelerinin kentlere yönelik etki alanı da iyice genişletilmiştir. Bu gelişmelerle kentsel dönüşüm projeleri kent planlamasının kentleri dönüştürmede en önemli uygulama aracı olmuştur.

Günümüz kentsel dönüşüm faaliyetlerin en önemli ayağını artık gecekondu alanlarının dönüştürülmesi oluşturmuştur. Kentsel dönüşüm belli bir müdahale programı içerisinde yeniden düzenlenmesi gereken gecekondu alanlarını kapsayan, konut sorununun çözümünü temel alan, kentin sorunlu alanlarının tekrar kente kazandırılmasını amaç edinen, büyük çaplı rant projeleri olarak anılmaya başlamıştır. Bu çalışmada gecekondu alanlarına yönelik yapılan kentsel dönüştürme uygulamalarının önemli aktörlerinden biri olan, yeni orta sınıfın bu süreçteki konumu ve etkileri araştırılacaktır. Bu konunun seçilme nedenlerinden biri, kentsel dönüşüm uygulamalarının öncesinin ve sonrasının her zaman büyük sorun yaratmasıdır.

1. NEOLİBERALİZMİN KENTSEL YANSIMALARI

Neoliberal politikaları sadece ekonomik politikalar olarak görmemek gerekir.² Kapitalist sistemin yaşadığı kriz her ne kadar ekonomik bir kriz olarak kendisini dışa vursa da gerçeğin öyle olmadığı yapılan düzenlemelere net bakıldığında anlaşılacaktır. Sermayenin kendisini kentsel mekânda yeniden üretimini sağlamak amacıyla neoliberal politikalar başta iktisadi olmak üzere, sosyal, kültürel alanda birçok düzenlemenin yapıldığı uygulamalardır.

Neoliberal politikalar kuşkusuz mekân üzerinde son derece etkili olmuştur. Mekân olgusunun kapitalist sistem için sahip olduğu önemi düşündüğümüzde, neoliberal politikaların sermayenin dolaşım hızını artmasını sağlamak amacıyla mekânı yeniden keşfederek ve yeniden üreterek devamlılığını sağlamıştır.³ Neoliberal politikaların kent ile ilişkisini anlamak amacıyla öncelikle bu politikaların hangi sonuçların ürünü olarak ortaya çıktığını ve kapitalist sistemin içinde yaşadığı dönüşümün nedenlerini tartışarak, özellikle hangi konularda düzenlemelerin etkin olduğu ve sonrasında bu politikaların kentsel mekân üzerindeki yansımaları açıklanmaya çalışılacaktır.

1 Henri, LEFEBVRE, (2014), *Mekânın Üretimi*, (çev, Işık Ergüden), İstanbul: SEL Yayıncılık.

2 Özgür Kentli, “Kapitalist Kentleşme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, 06 Mayıs 2012, s:4.

3 M. GOTTDIENER, (2001), “Mekân Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru”, Praksis (2), s: 248.

1.2. Sermayenin Yeniden Dirilişi: Neoliberalizm

Neoliberalizm sıklıkla devlet müdahalesinin zıttı bir şekilde piyasa ile özel kesimin çıkarlarının ideolojisi olarak tanımlanır. Kendine özgü bir ideoloji ve propaganda ifade ettiği doğru olsa da, neoliberalizm, bir gerileme döneminin ardından yönetici sınıfların üst kesimlerinin (en zenginlerin) güç ve gelirlerinin yeniden tesis edildiği, baştan sona yeni bir toplumsal düzendir. Kapitalist sınıfın bu üst kesimine ve kendi iktidarlarını dayatmalarının bir aracı olan finansal kurumlara “finans” diyoruz. Her ne kadar yapısal krizin nedenlerin açıklayan koşulların yerlerini yavaş yavaş başka koşullar alsada, dünya ekonomisinin büyük bir kısmı büyümenin yavaşlaması ve işsizlik sorunlarıyla boğuşmaya devam ediyor, eşitsizlik olağanüstü düzeyde artıyordu. Bu en zengin kesimlerin gelir ve servetlerinin başarıyla yeniden tesis edilmesinin maliyetiydi.⁴

Neoliberalizme göre piyasa, kaynakların etkin dağılımı anlamında akılcılığı simgeler. Öte yandan hükümet müdahalesi, hem bu akılcılığı ihlal ettiği, hem de etkinliğe ve özgürlüğe zarar verdiği için arzu edilmeyen bir şey olarak görülür. Hayek’e göre piyasa temelli bir toplum bireysel özgürlüğü besleyecektir. Ancak Barry Smart’ın⁵ belirttiği üzere: “bu toplum, uyumunu tasarım yoluyla değil, piyasa aracılığıyla ve diğer insanlar için mal-hizmet sunup karşılığında onlardan mal-hizmet talep etmeye dayanan değişim süreçleri aracılığıyla sağlar.” Piyasa eliyle yaratılan genel düzenin, dikkatlice düşünülmüş ya da mühendisliğe özgü bir şekilde incelikle tasarlanmış toplumsal örgütlenme biçimlerine göre etkinlik ve eşitlik açısından üstün olduğu söylenir. Polanyi’nin ifade ettiği üzere, bu sistem, “ekonominin toplumsal ilişkiler içine yerleşmesi yerine toplumsal ilişkilerin ekonomik sistem içine yerleşmesi” anlamına gelir ya da daha yalın bir ifadeyle şöyle de denebilir: “piyasa ekonomisi ancak bir piyasa toplumunda işleyebilir.” Piyasa sürekli olarak kendi suretinde bir toplum yaratmaya çalışır. Marx’ın kapitalizmin inşası için gerekli “ilkel birikim” bağlamında öne sürdüğü gibi, piyasanın ve piyasa toplumunun oluşumu, apaçık kazananlarla kaybedenlerin olduğu şiddet dolu bir olaydır.⁶

Türkiye’de 1980’li yıllarla beraber yeni bir kentleşme dönemine girilmiş olduğunu görüyoruz. Bu dönemin en önemli özelliği, kentsel topraktan elde edilen rantın küresel sermayenin ilgi alanına girmesidir. Günümüzde ulus devletlerin küresel ekonomiye eklenmeleri ise küresel kentlere sahip olmalarıyla mümkündür. Dolayısıyla kentsel mekân önemli bir birikim aracı haline gelmiştir. Sermaye birikim sürecinde yaşanan dönüşüm, kentlerin bir bütün halinde satıldığı, yeni bir sürecin önünü açmış durumda. Kentin, küresel rekabet söylemin egemenliğinde bir meta olarak algılanması, kentin ve o kentte yaşayanların ihtiyaçlarının yerine sermayenin tercihlerinin konulması bu sürecin ana karakterlerini oluşturmaktadır. Artık kentler onlara yakıştırılan iktisadi fonksiyonlarla birlikte anılmakta. Ekonomik gelişmenin kutsandığı bu süreçte, o kenti var eden ilişkilerin sadece alınıp satılabildiği ve ticarete konu olduğu oranda önemi var. Mahallelerin, sokakların, meydanların asli sahiplerinin, kentin birincil kullanıcıların yani orayı var eden, gündelik hayatın ritmini örgütleyen işçilerin, emekçilerin ihtiyaçları bütünüyle göz ardı edilmektedir. Bir kentin önüne konulan sıfat o kentin bütün gerçekliğinin üstünü örten bir örtü haline gelmektedir. Finans kenti, sanayi kenti vb. tanımlamaların altında gizlenen ise, insanların yaşamlarının, birikimlerinin, kültürlerinin yok edilerek, yerine tek bir kültürün yani sermayenin dolaşım biçiminin yarattığı metalar dünyasının algısının yerleştirilmesidir.⁷

Üretilen artı değer (sermaye birikiminin) yoğunlaşmasının sonucunda açığa çıkan kentlerin bir fiil meta olarak ele alınması, işçi sınıfının farklı bileşenlerinin (en geniş tanımı ile ücretlilerin) ve diğer ezilen kesimlerin kentsel siyasete daha fazla dâhil olmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu sürecin temel dinamiklerine baktığımızda, her gün yeni bir vizyon ya da yeni bir vitrinle dünya sahnesinde kendisine yer açan “küresel kentlerin” olduğu bir dönemde, yaşanan dönüşüm sürecin anlamak son derece önemli. Ancak üretimin mekânına, mal ve hizmet akışlarının seyrine baktığımızda, küresel olanın dışında bir alan zaten kalmamış durumda. Bu da “küresel kent” kavramlaştırmasının aslında, kentin bir “meta” olarak algılanması ile ilgili bir konu olduğunu bize göstermektedir. Ekonomik faaliyetlerin, yani mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımı ile ilgili süreçlere baktığımızda, böyle bir ayrıştırmanın bu bağlam dışında da bir karşılığının olmadığı açık. Bugün yüz milyonlarca insan, bir biri ile ilişkili dev perakende firmalarının, ticaret firmalarının, çok uluslu tekellerin biçimlendirdiği küresel zincirlerin, mağazaların, markaların hem müşterisi, hem de doğrudan ya da

4 Gerard DUMENIL, ve Dominique LEVY, (2014), “Neo-liberal (Karşı) Devrim”, *Neo-liberalizm Muhafif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap, s. 26.

5 Ronaldo MUNK, (2014), “Neo-liberalizm ve Siyaset, Neo-liberalizmin Siyaseti”, *Neo-liberalizm Muhafif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul, Yordam Kitap, s:106, (içinde); B. Smart (2002), *Economy, Culture and Society*, Cambridge: Polity Press.

6 A.g.e., (2014), s: 106-122.

7 F. Serkan ÖNGEL, (2013), “Pazarlanan Kentler ve Emek”, *Kentleri Savunmak: Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine*, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalıışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara: NotaBene Yayınları.

taşeron olarak bu zincirlere üretim yapan firmaların işçisi konumunda.

Bu anlamda ekonomik faaliyetlerin sınırlar arasında basit yayılımı olarak karakterize edilen uluslararasılaşma döneminde, uluslar arası düzeydeki yaygın faaliyetlerin fonksiyonel bütünleşmesine geçişi içeren “küreselleşme” dönemine geçiş, aynı zamanda küresel ölçekte yeni bir iş bölümünü de gündeme getirmiş durumda.

Üretim süreçlerinin parçalanarak, tedarikçi ağları üzerinden küresel ölçekte örgütlenen çok katmanlı yeni bir forma bürünmesi, üretim mekânının hızlı bir biçimde geç kapitalistleşmiş ülkelere doğru kayma eylemi, küresel rekabet bağlamı içerisinde, sermayenin emeği disiplin altına almasına, çalışma koşulları üzerinde ağır bir baskı oluşturulmasına neden olmuştur. Sermaye birikim sürecinde, üretken sermayenin “maliyet avantajı” sunan bölgelere doğru kayma eğilimi/tehdidi işçilerin sadece yerel değil aynı zamanda küresel ölçekte hak ve ücretlerini baskı altına alan aynı zamanda onların yaşam alanlarını dönüştüren bir sürece yol açmıştır.

Bu sürecin etkilerine baktığımızda, kentlerin eski fonksiyonlarını yeni fonksiyonlarına terk etmesi emeğin de yer değiştirme eğilimini güçlendirmektedir. Esnek, kuralsız çalışma biçimleri yaygınlaşırken, emekçi kesimler için dibe doğru bir yarışın zemini yaratılmaktadır. Ve kentin edindiği yeni fonksiyonlara ayak direyen emekçi kesimler, zor yoluyla kentin dışına sürülmektedir. Bu durum kentsel mücadele ile sınıf mücadelesinin giderek daha fazla buluşmasını zorunlu kılmıştır. Kentler sermayenin keyfiyetine göre şekillendirilirken, bunun işçilere ve emekçilere faturası son derece ağır olmuştur. O yüzden sermayenin parçaladığı emek süreçlerinin ve kentleşme pratiklerinin yarattığı düzlem, mücadelenin yenilenen alanlarıdır.

- Emek
- Toprak ve
- Para'nın metalaşması...

Tüm bunlar toplumu oluşturan insanlardan ve toplumun içinde yaşadığı doğal çevreden başka bir şey değildir. Onları, piyasa mekanizmasına sokmak, “toplumun özünü” piyasa kurallarının hâkimiyetine sokmak anlamına gelir. Emek yalnızca yaşamın yanında yer alan insan faaliyetine verilen addır. Doğal olarak alınıp satılabilen bir meta değildir. Toprak yalnızca doğanın başka bir adıdır. İnsan tarafından üretilmemiştir. İşte neoliberal politikalar tüm bunları meta haline getirmiştir.⁸ Özellikle son dönem konut projelerinin reklamlarına bakıldığında orman, göl, doğa gibi temaların bol bol işlendiğini ve satılık konutlara değer katacak bir nesne olarak görüldüğünü söylemek mümkün. Egemen bakış açısının tek endişesi, doğanın bir kaynak olarak tükenmekte oluşudur. Dolayısıyla, ‘sürdürülebilirlik’ gibi içi boşaltılmış muğlak kavramlarla bu durumun önüne geçilmeye çalışıldığı izlenimi yaratmaktadır. Ancak bunun tek anlamı, ‘yeşil’ isminde bir sektörün daha ekonomiye kazandırılmış olmasıdır.⁹

1.3. Neoliberalizmin Kentleşmesi

BM HABITAT¹⁰ raporlarına bakıldığında görülecektir ki, dünya nüfusunun yarısından çoğu kentlerde yaşamaktadır ve bu anlamda 21. yüzyıl tam ‘kent yüzyılı’ olarak adlandırılabilir. Sözü edilen raporların sunduğu vizyona göre, yüzyılımızın ortalarına doğru gelişmekte olan ülkelere ait birçok bölge kentleşmeyi gerçekleştirmiş olacaktır.¹¹ 1950’lerde dünya nüfusunun ancak % 29,1’i kentlerde yaşıyordu. Günümüzde ise bu oran % 50,6’dır ve 2060 yılında oranın % 60'lara ulaşacağı hesaplanmaktadır.

Sağlıklı olmayan çevre şartları, kent hizmetlerinin yetersiz oluşu, enerji kaynaklarının kıtlığı, sağlık ve eğitim hizmetlerine istendiği an erişememe, işsizlik, sosyal güvenlik mahrum olmak gibi başlıca sorunlara ilave olarak konut açığı, özellikle de fakir toplum dilimlerinin konut gereksinimlerinin giderilememesi günümüz kentlerinin birincil sorunlarından sayılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, başlarını sokabilecek bir ev sağlayabilen kentlin fakir insanların büyük bir kısmı, sağlıksız şartlardaki çevrelerde, olması gereken alt yapıya sahip olmayan

8K. POLANYI, (2000), Büyük Dönüşüm: Çağımızın Sosyal ve Ekonomik Kökenleri, (çev: A. Buğra), İstanbul: İletişim Yayınları, s:90.

9 Gökhan BİLGİHAN, (2013), “Kır ve Kentin Dönüşümü: Emeğin ve Doğanın Sömürüsü”, *Kentleri Savunmak: Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine*, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara: NotaBene Yayınları, s:57.

10 UN_HABITAT: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programları

11 Cihan Uzunçarşılıoğlu BAYSAL, İstanbul’da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N) dan-Ümraniye’ye Tutunamayanlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, S:1-30, (içinde); Housing for All: The Challenges of Affordability, Accessibility and Sustainability, UNHABITAT 2008, p.2,

yerleşim birimlerinde, hukuki güvenceden uzak olarak, zorla tahliye edilme tehdit ve korkusu içinde hayatlarını devam ettirirler. 2000 yılı BM HABITAT raporları itibarıyla 1,1 milyar insan hayatlarına ve sağlıklarına açık tehdit durumunda olan yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Bu rakam dünyadaki kentsel nüfusun yaklaşık olarak 3/1'ine karşılık gelmektedir.¹² Yine HABITAT'ın konuyla ilgili istatistiklerinin gösterdiği gibi, dünyada konut açığı giderek büyümektedir. Ve bu durumda da elverişli konut hakkı ihlali en fazla gerçekleşen hak ihlali olmaktadır. Gittikçe daha kötü olan koşullarda yaşamının yanında bugün on milyonlarca insan, iktidarlarca ev ve mahallelerinden zorla tahliye edilme ve böylece yerlerinden yurtlarından uzaklaştırılma tehdidi altında bulunmaktadır.¹³

Büyük şehirlerde zengin ve fakir diye birbirinden ayrılmış ve bu doğrultuda belirginleşmiş mekânlar vardır. Devasa alışveriş merkezleri, gökdelenler, soylulaştırılarak fakirlerden arındırılmış kamusal alanlar ve buna benzer lüks yapılara karşılık, hemen onların yanlarında görülen tenekte barınak mahalleleri ve yoksulluk ve yoksunluk mekânları vardır ki, bu görüntü bize çok adaletsiz bir dünyayı ve onun çelişkilerini gösterir. Sonuçta çağımızın kentleri birbirinden koparılmış, farklı parçalara ayrılmış ve böylece oluşturulmuş birçok 'mikro-devlet'in var olduğu ve devam ettiği kentler durumundadır.

*"Bir yanda özel okullar, çevre sakinleri için golf dersleri, tenis kortları ve özel güvenliklerin daimi olarak devriye gezdikleri zengin kentleri ve buna karşılık suyun sadece mahalle çeşmelerinden alınabildiği, kanalizasyon sistemi diye bir şeyin olmadığı, elektriğin ise ancak imtiyazlı birkaç kişi tarafından ve kaçak olarak kullanıldığı, yağmurda yolların çamur deryasına dönüştüğü, ev paylaşmanın kural haline gelmiş yerleşim birimleri artık yan yanadırlar."*¹⁴

İşsizlik, sağlıksız kent alanları içinde yoğunlaşmış durumdaki yüksek nüfus, evsizlik, güvenlik-terör- suç sav ve söylemlerine muhatap edilerek marjinalize edilmiş toplumsal kesimleri içeren ötekileştirilmişler, diğerleriyle daha evvel hiç olmadığı kadar iç içe geçtiği için neoliberalizmin şehircilik felsefesinde görünmez oluşları talep edilir. Kentin merkezi bölümlerinden çepere, kapalı sitelerin duvarları arkasına, kentle bağı kesilmiş çok katlı/çok toplu konutlara istif edilmeleri, neoliberal şehircilik anlayışı içindeki aktörlerin ürettiği gösterişli kentsel dönüşüm ve konut proje vitrinlerinin ta arkalarında kalmaları, oralara kapatılmaları ve aynı zamanda oluşabilecek direnmeleri riski açısından denetlenmeleri gözetilir.

Saniye Dedeoğlu'nun Amartya Sen'e dayanarak geliştirdiği söylem doğrultusunda, yoksulluk sadece ekonominin kendisiyle ifade edilebilir bir olgu olamaz. Yoksulluk aynı zamanda bir kaynak kıtlığıdır. Kentin dışına doğru itilmek, buna rağmen direniş alanları yaratamamak, savaşıma ortaya koyamamak gibi olgular da birer yoksulluk göstergesidir. "Onurlu bir hayat yaşayabilme adına lüzumlu olan materyalleri elde edememek" de yoksulluğun bir açıdan kendisidir. Bu bağlamda rakamlarla donatılmış tablolar, makro boyuttaki ekonomik olay ve olgular, merkezi yönetimlerin sunmakta pek mahir olduğu ilerleme tabloları bu sözü edilen biçimleriyle yoksulluğu görmezler veya yokmuş gibi davranırlar.¹⁵

Konutsuzluk denen olgu bireyler, aileler ve topluluklar için yalnızca eğitim, sağlık, iş gibi temel haklara erişimin engellenmesine zemin hazırlamakla kalmaz. Konutsuzluk aynı zamanda adressesizlik demektir. Bu da tüm medeni ve siyasal haklara erişimi engellemektedir. BM HABITAT ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri ortak raporunda da aynı konuya vurgu yapılır:

*"Evsizlik olgusu konut hakkı ihlalinin yalnızca en şiddetlisi olmakla kalmaz, o bir biçimde evrensel insan hakları ölçütlerinin bütün boyutlarıyla kötüye kullanılması, ihlal edilmesi ve söz konusu hakların yerine getirilmemesi demektir; böyle bir statü oluşumudur. Evsizlik olgusu nasıl tanımlanırsa tanımlansın, söz konusu durumun mağduru olmuş insanlar o toplum üyelerinin birçoğunun yararlandığı fırsatlardan uzaklaştırılmış demektir. Aynı zamanda, çoğu kez bu mağdurlar kendi toplumlarına sağlıklı bir biçimde adapte olamamaktadırlar."*¹⁶

¹² a.g.e, (2010), s:5.

¹³ Cihan Uzunçarşılıoğlu BAYSAL, İstanbul'da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N) dan-Ümraniye'ye Tutunamayanlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, S:1-30, (içinde); UN-HABITAT and Office of the High Commissioner of Human Rights, Housing Rights Programme 2002-2004, p.5,Parag. 9.

¹⁴ David HARVEY, Açılış Konuşması, Dünya Sosyal Forumu BELEM, 29.01.2009, (aktaran); C. UZUNÇARŞILIOĞLU, İstanbul'u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri, Ayazma(N)'Dan Bezirganbahçe'ye Tutunamayanlar, (2014), s:193.

¹⁵ Saniye DEDEOĞLU, Yoksullukta Son Nöbet (1) (BIANET, 8 Mart 2003); <http://www.bianet.org/bianet/yazdir/17168>.

¹⁶ Cihan Uzunçarşılıoğlu BAYSAL, İstanbul'da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N) dan-Ümraniye'ye Tutunamayanlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, S:1-30, (içinde); UN-HABITAT and Office of the High Commissioner of Human Rights, Programme Document, United Nations Housing Rights Programme (First phase): "Contributions to the Full and Progressive Realization of the Human Right to Adequate Housing", 1June 2002-31 May 2004, Paragraph 53, p.13.

1.4. Mekânın Eşitsiz Gelişimi

Neoliberal iktisat felsefesi ekseninde biçimlendirilen kentler, kapitalist üretim ilişkilerinin ve onun sonucu olan eşitsizliğin üretildiği ve sonra yeniden-üretildiği mekânlardır. Bu noktadan mekâna yapılan her müdahale yalnızca onu değil, o mekân aracılığı ile yaşama karışan ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri ve hatta iktidar ilişkilerini bile yeniden yapıp üreteceğinden, sözü edilen müdahale basit bir mekân değişikliği boyutunu aşmaktadır; mekâna yapılan müdahale o mekanla ilişkili olan tüm bağılıkları da etkileme gücünü içinde taşımaktadır. Bir mekân müdahalesi demek olan kentsel dönüşüm gerçeği de konutsuzluk olgusu gibi çok katmanlı bir sorunu, bir mağduriyetler zincirini tetikleyebilmektedir. Sonuçta karşımıza salt barınma ve konut hakkı sorunları değil, konutla doğrudan veya dolaylı ilişkili bulunan bütün politik, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel hak ve özgürlükleri de içerecek biçimde bir mağduriyetler zinciri çıkabilmektedir. Gücü elinde bulunduran iktidar erkince uygulanan mekân müdahaleleri sonuçta o iktidarın istediği sınıfları kentte ve merkezinde tutup, istemediği sınıfları da kentin dışına, çeperlerine itme gibi pratikleri de üretebilmektedir. Sonuç olarak böyle bir süreçte, belirli sınıflar kentin imkânlarından uzaklaştırılmış olacağı için bu demektir ki kentsel mekân müdahaleleri aynı zamanda sınıf temellidir. Dolayısıyla, kent yoksulları ve kentteki alt gelir grupları bağlamında onların yaşadıklarını araştırmak, bize adalet veya adaletsizlik odağından yeni sosyo-ekonomik düzeni, onun kazanan ve kaybedenlerini, sosyal sınıfların durum ve devletin o sınıflara mesafesini; yani kısacası, kentin ne ölçüde 'eşitlikçi' olduğunu ve dolayısıyla ne kadar 'hakkaniyetli' yapılandırıldığını da gösterecektir.

Bu alanda Türkiye'deki uygulamalar mercek altına alındığında da görülür ki kentsel dönüşüm ekonomik ve sosyal boyutları olmayan, katılımcılıktan tamamen uzak, mülksüz kılıcı ve dolayısıyla yoksun ve yoksul kılıcı bir mekân müdahalesi olarak belirmektedir. Ki bu bağlamda sermayeye kaynak aktarma fonksiyonu gözlenebilmektedir. Burada sözü edilen kaynak aktarımı, kentteki yıpranmış kabul edilen alanlarla gecekonduların kentsel dönüşüm yoluyla tasfiye edilmeleri ve arazilerinin pahalı projelere açılmaları şeklinde gerçekleşmektedir.

2. SOYLULAŞTIRMA

2.1. Temel Kuramsal Tartışmalar

Soylulaştırmayı açıklamak üzere yapılan kuramsal yaklaşımlar en genel ayrımı ile neoklasik yer seçimi kuramlarına dayalı geleneksel yaklaşım ve eleştirel yaklaşım olmak üzere iki kategoride ele alınacaktır.¹⁷ Geleneksel yaklaşım, ilk dönem çalışmaları ile son dönemdeki talep yönlü" yaklaşımda etkisini gösterir. Bu yaklaşım soylulaştırmayı olağan karşılayan ve bir yönüyle de bu süreci olumlu değerlendiren bir yaklaşımdır. Eleştirel yaklaşım ise bu sürecin öncelikle yerinden etme meselesiyle ortaya çıkan sorunları öne çıkararak son dönem kentsel yenilemelerdeki neoliberal politikaların etkisini eleştirir. Bu yaklaşım soylulaştırmanın genel ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanmadan ayrı ele alınamayacağından hareketle kapitalist yeniden yapılanma ile olan ilişkisini öncelikli tutar.

2.1.1. Geleneksel Teoriler Etkisinde İlk Dönem Çalışmaları

Amerikan merkezli beşeri ekoloji geleneğine dayalı olan ilk dönem çalışmalarda soylulaştırma, semt değişimlerini tanımlayan ve sosyal değişimlere vurgu yapan biçimde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu yaklaşımda konunun genel ekonomik ve toplumsal süreçlerle olan ilişkisi zayıftır. Sosyal değişimler çerçevesinde ise daha çok soylulaştırıcının demografik tanımı ve kültürel tercihlerinin önemi vurgulanmıştır.¹⁸

İlk dönem çalışmalarının bir diğer özelliği de ampirik sorular üzerine durmuş olmasıdır: süreç nerede meydana gelmektedir, nasıl yayılmaktadır, soylulaştırıcılar kimlerdir. Birkaç istisnai durum dışında soylulaştırılan mahalle çalışmalarında ilgili orta sınıfın analizi üzerinedir. Yerinden edilen işçi sınıfı ve de bu alanların kaderi üzerine ilgi daha azdır. Bu ilk dönem çalışmalarında, soylulaştırmayı birçok açıdan belirlemiş olan iktisadi olanakların iyileşmesinin etkisiyle de sürece dair eleştirel bir yaklaşım özellikle Amerika'da görülmez. Bu dönemin araştırmaları ağırlıklı olarak istatistiksel eğilimler ve kamu politikalarının önerileriyle yönlendirilmiştir. Bu dönemde kapsamlı kentsel yenileme projelerinin gerçekleştirilmesi ile bunun soylulaştırmaya olan etkisi dolayısıyla soylulaştırmanın nedenlerinden çok etkileri üzerinde durulmuştur. Nedenleri genellikle kabul edilip etkileri ise kent içindeki gerileyişe cevap verdiği için yüceltilmiştir.¹⁹

17 Neslihan SAM, (2010), "Soylulaştırma Süreçlerine Ekonomik Bir Yaklaşım: Rant Farkı", Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi, Cilt XXIX, Sayı II, s:133.

18 N. SMITH ve P. WILLIAMS (2015), *Kentin Mutenalaştırılması*, (Çev. Melike Uzun), İstanbul: Yordam Kitap, s: 12.

19 a.g.e, (2015), s:14

2.1.2. Son Dönem Çalışmaları: Arz ve Talep Yönlü Yaklaşımlar

70'li yılların sonlarında vuku bulan son dönem çalışmaları sürecin etkilerinden çok nedenleri üzerine yoğunlaşmıştır. Daha çok İngiltere merkezli çalışmalarda etkisi görülen bu yaklaşım, istatistik dökümlerden çok kuramsal analize dayalıdır. Bu araştırmalarda soylulaştırmaya kendi özgü izole bir süreç değil de bütünlüklü bir süreç olarak; ekonomik yeniden yapılanma, istihdam yapısındaki değişimler bunun yanı sıra konut ve arazi kullanım piyasalarının kapsamlı bir alanı olarak yaklaşmıştır. Son döneme dair ele alışı farklı bir sınıflandırmada aşağıda yer aldığı gibi çerçevelenmiştir:

- Tüketim temelli yaklaşıma karşı üretim temelli yaklaşım,
- “Sanayi sonrası” kentin ortaya çıkışı,
- Mutenalaştırma sürecinde bireysel aktörler karşısında toplumsal yapının önemi,
- “Yeni bir orta sınıf” mı ortaya çıktı ve rolü nedir?,
- Mutenalaştırmanın bugünkü ve gelecekteki etkileri nedir?²⁰.

2.1.2.1. Talep Yönlü Tartışmalar

Bu yaklaşım politik içeriğiyle neoliberalizmin etkisi altındadır. Günümüzün egemen bakışını yansıtan bu yaklaşım “tüketici tercihi” odaklı ele alışı ile daha önce de belirtildiği üzere soylulaştırma olgusuna kent adına belli bir safhada kaçınılmaz olarak yaşanacak bir doğal olgu diye yaklaşmakta ve bu noktada özellikle ‘kaçınılmaz’ oluşu vurgulanmaktadır.²¹

“Soylulaştırıcılar kimlerdir?” sorusu talep yönlü anlayışın esasını teşkil eder. Yeniden yapılanma sürecindeki ekonomik imkânlardan istifadeyle yüksek gelire kavuşan “yeni orta sınıf” veya “genç profesyoneller”in tüketim tercihleri gündeme getirilir ve kültürel kimliğinin önemi konuşulur. Yüksek gelirli, iyi eğitilmiş, genç-çocuksuz ve daha çok entelektüel kimlikli kabul edilmiş bu kesim daha çok sanatçı, mimar gibi mesleklerin dışında okul, dersane, hastane, üniversite gibi özel kuruluşlarda çalışan yüksek ücretli bir kesimin katılımıyla yaşam alanlarını çalışma mekânlarına yakın olarak tercih eden gruplar olmaktadır. Bu kesim aynı zamanda kentsel yaşamın dinamik ve çok kültürlü olmaya evrilmiş bu kent içi alanlarını tercih eder. Bu kesim aynı anda küresel kültürün taşıyıcısı olma misyonuyla ayrıcalıklı bir kimliğe de sahip kabul edilmiştir.²²

2.1.2.2. Arz Yönlü Tartışmalar

1979 yılına dek soylulaştırma işlemlerine ilişkin yapılan çalışmalarda, sistematik bir tanıma ve eleştirel yaklaşıma rastlanmamaktadır. Sözü edilen dönemdeki çalışmalarda egemen olan talep odaklı bir bakış açısı olarak değerlendirilen neoklasik yaklaşım etkisi görülür. Sonrasında ise kuramsalcı ve arz yönlü politik iktisat bakış açılı çalışmalar gelir. Neil Smith’in²³ yaptığı çalışma bu yaklaşımın ilk ve en önemli adımınıdır. Arz yön yaklaşımı diye nitelendirilecek bu çalışmalar genel bir bakışla, konut piyasasındaki yeniden yatırım imkanlarıyla sermaye birikim süreci ilgisine ilişkin genel toplumsal dinamiklerin analizini odağına alır. Arka planda da politik iktisat bakış açısı yaklaşımını devreye sokar.

Arz yönlü projelerde soylulaştırma olgusunun konut yapılaşması ve konut sorunuyla ilişkisi önemli olmaktadır. Burada konuta ilişkin kamu ve özel sektör politikalarının süreci biçimlendirmesine işaret edilir.²⁴ Sürecin yarattığı eşitsiz gelişmeye yapıyı çevredeki yenileme girişimlerine ilişkin yatırımlarla belirginleşir.²⁵ Özetle; soylulaştırma hakkındaki bu teorik açıklamalar geniş kapsamlı ve eleştirel bir bakışın detaylı biçimde ortaya konmasını temin etmiş olmaktadır.

Arz yönlü yaklaşım çerçevesinde Neil Smith’in²⁶ ortaya attığı “rant farkı” teorisi önemli bir açıklama vasıtası durumundadır. Buna göre kentteki arazilerin yeniden değerlendirilmesine bağlı olarak meydana gelen gerçek arazi

20 A.g.e, (2015), s: 15.

21 Hatice KURTULUŞ (2005), İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, (içinde); D. ROSE, (1984), Rethinking Gentrification: Beyond The Uneven Development Of Marxist Urban Theory, Environment And Planning D: Society And Space, Cilt 1, S. 47-74.

22 H. KURTULUŞ, (2003), “Mekânlarda Billurlaşan Kimlikler”, Doğu-Batı Dergisi, Sayı:3, s: 75.

23 Hatice KURTULUŞ (2005), (içinde); N. SMİTH, (1979), Toward a Theory of Gentrification; a Back to the City Movement by Capital not people, Journal of the American Planning Association, 45, s:139.

24 Hatice KURTULUŞ (2005), (içinde); C. HAMNETT, (1973), “Improvement Grants As An Indicator Of Gentrification In Inner London”, Area 5, s:140.

25 Hatice KURTULUŞ (2005), (içinde); N. SMİTH, (1979), s.538-548.

26 a.g.e, (1979), s: 538-548.

ranti ile arazinin gelecekte “en yüksek ve en iyi” kullanımı marifetiyle meydana çıkacak potansiyel rant arasındaki fark “rant farkı” adı verilen değer meydana çıkmasına sebep olur. Rant farkı, değerlendirilerek gerçekleşen arazi rantının potansiyel ranttan çok daha düşük olmasıyla meydana gelir. Rant farkı değerinin büyük oluşu, soylulaştırma projesinin başlaması ve hız kazanması demek olmaktadır.

Bu kuramda iki öge çok önemli konumdadır. İlki, teorinin daha çok ekonomik eksenidir ki burada rant farkının ortaya çıkışındaki konut fiyatlarını bir biçimde etkileyen enflasyon ve yatırımsızlığa ilişkin analizler olmaktadır. Kuram bu ikisi arasında bir ilişkinin gerekliliği üzerinde durur ve bu bağlamı etüt eder. İkincisi ise, rant farkının meydana gelmesinde ve bunun açıklanmasında devletin rolünü mercek altına alır. Bu, teorinin kapsamlı bir izah anlamında doğru bir çerçeve sunması, bireysel durumların ikincil bir bulgu olarak eklenebilmesi demektir ki bu temel tezleri savlamış olur.²⁷ Ancak rant farkı teorisi özellikle soylulaştırıcılara ilişkin bir açıklamayı içermediği hususunda tenkit edilmiştir.²⁸

N. Smith²⁹ rant farkı teorisinin, tüm karmaşıklığına rağmen kapsamlı bir kentsel değişim tartışmasından ayrılmayacağını savlar. Bu demektir ki rant farkı teorisi aynı zamanda, post fordist üretim yapısının doğal bir sonucu olan emek piyasasındaki geçişleri de kapsayan kentsel yeniden yapılanma olgusunun izahıdır. Bu konuya ek olarak, “toplumsal yeniden yapılanma”, özellikle de yeni toplumsal sınıfların oluşumu ve kadının üreticiler ve onların yeni rollerine ilişkin radikal bir dönüşümü kabul etmektedir.

2.2. Soylulaştırmayı Tanımlamak

Soylulaştırma olgusu çok dinamik bir süreçtir ve soylulaştırmayı çok kısıtlayıcı birtakım tanımlara indirgemek olası değildir. Tam aksine bu olgunun üzerine tanım amaçlı bir düzen giydirmek, halen gelişmekte ve biçim almakta olan bu süreci tam ve doğru olarak anlamamızı sınırlandırma riskini taşır. Bu demektir ki birbirinden tamamen bağımsız gibi görünen süreçleri, birbiri arasındaki bağlantılarını anlamak ve bu yeniden yapılanmaya eklenen ve geniş bir skalaya yayılan süreçleri göz önünde bulundurmamak isabetli olacaktır.³⁰

İngilizcede gentry sözcüğü İngiltere’de soyluların bir alt kademesindeki toprak sahibi prestijli sınıf anlamına gelmektedir. Bu kavram aslında, bir nevi şaka şeklinde 19. Yüzyılın sonunda İngiliz kırsal aristokrasisinin “taşrayı sahiplenmesi” hareketine atıfta bulunarak Ruth Glass tarafından kullanılmıştır. Daha sonra, 1960’larda Londra’nın merkezi işçi semtlerinin orta sınıflar tarafından işgal edilmesi sürecini tarif etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlamda, urban gentrification dar gelirli olanların değeri gittikçe yükselen tarihi mekânlardan kovulması ve dışlanması olarak tanımlanmıştır.³¹

1964’te Ruth Glass’ın soylulaştırmayı münferit bir süreç olarak önümüze getiren söylemi şu biçimdedir:

Birer birer, Londra’nın işçi mahallelerinin birçoğu orta sınıflar -üst ve alt- tarafından işgal edilmiş durumdadır. Eski püskü, mütevazı ahırlar ve kulübelere -üst katta iki, alt katta iki odalı- kira kontratlarının dolduğunda ele geçirilmiş, şık ve pahalı konutlar durumuna sokulmuşlardır. Daha önceden veya sonradan çöküntüleşmiş durumdaki daha büyük Viktorya evleri -oda oda kiraya verilen veya birden fazla hane tarafından kullanılan evler- tekrar iyileştirilme işlemlerine tabi tutulmuşlardır... Bir mahalle için soylulaştırma süreci denilen olgu başlatıldığında, özgün işçi sınıfının tamamı veya çoğu yerlerinden edilinceye ve mahallenin toplumsal karakteri tamamen değiştirilinceye dek süratle sürdürülür.³²

Glass yeni bir kentsel “soylu sınıfın” işçi semtlerini dönüştürdüğü bu yeni sürecin sıra dışı oluşunu ve niteliğini adeta şiirsel bir biçimde betimlemiştir.

Bugünlerde Türkiye’de gentrification kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir, gentrification teriminin Türkçede tam karşılığı bulunmamaktadır. Kavram, süreç ya da modelin adlandırılmamış olması ya da çok adlandırılmış olması benimsemiş(e)memiş olmasının bir işaretidir. Bir toplum karşılaştığı yeni bir olguyu, ancak onu bir sözcük ile karşıladıktan, o “şey”e, bu adlandırma dolayımında bir anlam kazandırdıktan sonra benimseyebilmekte. Bu “avam” için olduğu kadar “havas” için de geçerli. Bir

27 H. KURTULUŞ (2005), (içinde); N. SMİTH ve P. WILLIAMS (1986), Gentrification of the City, Unwin Hyman Press, Australia.

28 H. KURTULUŞ (2005), (içinde); I. MUNT, (1987), s:1175-1197.

29 H. KURTULUŞ, (2003), “Mekânlarda Billurlaşan Kimlikler”, Doğu-Batı Dergisi, Sayı:3, s: 75, (içinde); Neil SMİTH, (1996), s.51.

30 Zeynep Merey ENLİL (2000) “Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi,” Aralık, No: 8, s:3, (içinde); N. SMİTH, (1986) “Gentrification the Frontier and the Restructuring of Urban Space”, N. Smith, ve P. Williams (der.) Gentrification of the City, Boston: Unwin Hyman, s. 32.

31 Tolga İSLAM ve David BEHAR, (2006), İstanbul’da “Soylulaştırma”, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s:1-7.

32 Beril SÖNMEZ, “Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek”, Planlama Dergisi, 2014;24(1); s:44. (içinde); R. GLASS, (1964), “London: Aspects of Change”, Gentrification ; L. Lees, T. Slater, E. Wily, (yay. haz.), Routledge: NewYork.

başka deyişle, bir yeniliği adlandırmak, onu popüler kültüre mal etmek için olduğu kadar, akademik anlamda kavramsallaştırabilmek için de gereklidir.³³

Soylulaştırmanın "A Modern Dictionary of Geography" adlı coğrafya sözlüğünde karşılığı şöyledir; "şehir merkezinde yoksulların oturduğu standardın altında olan eski evlerin modernize edilmesi ve buralara orta-sınıf ve varlıklı aileler tarafından yerleşilmesidir".³⁴ Yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında soylulaştırma kavramı farklı tanımlara da söz konusu olmaktadır. N. Özgüç³⁵ soylulaştırmayı "Şehrin restore edilen kesiminin daha üst sınıflar tarafından kullanımını sağlayacak şekilde yenilenmesi" şeklinde tanımlamıştır. Diğer bir çalışmada ise Tümertekin ve Özgüç³⁶ soylulaştırmayı "güzelleştirme" terimi ile eş anlamlı kullanmış ve Merkezi İş Alanı (MİA) ile bağlantılı olarak açıklamışlardır. Hamnett³⁷ ise, soylulaştırmayı sonuçları itibarıyla fiziksel, ekonomik ve kültürel bir olgu olarak görmekte ve soylulaştırma sürecini, orta sınıf ve yüksek gelirli grupların çalışan nüfusun yaşadığı heterojen alanlara göç etmesi ve burada bulunan yerli yerleşimcileri yerinden etmesi veya yer değiştirmelerine neden olması şeklinde tanımlamaktadır. Knox ve McCarthy³⁸ soylulaştırmanın fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarına değinerek, soylulaştırma sürecini üst gelirli grupların işçi sınıfının iskân ettiği mahalleleri işgal etmesi ve mahallenin yerli sakinlerini yer değiştirmeye zorlaması şeklinde özetlemektedirler.

Time Out dergisinin Ağustos 2004 sayısında "100 Kelimede İstanbul" isimli eğlendirici ama düşündürücü yazısında Aslı Özlem Karakuş'un seçtiği kelimeler arasında garip ve o ana kadar hiç duyulmamış bir terim yer alıyor: *Jantileşme*. Acaba bu terim ne anlama geliyor? Yazar, Galata'dan Tarlabası'na dek uzanan İstanbul'un merkezi semtlerinde son on senede gözlemlenen emlak değerinin artışından bahsetmekte. Bu değişim süreci ona biraz şaşırtıcı geliyordu. Yine de kullandığı kelime olumlu bir özellik taşıyor ("janti" Fransızca "gentil" yani "samimi" anlamını çağırıyor): sanki *Jantileşme* ile sadece bir tarihi şehir dokusunu yeniden değerlendirme söz konusuymuş gibi. Bunu yaparken Karakuş, "soylulaştırma", "seçkinleştirme", "nezihleştirme", "mutenalaştırma", "kibarlaştırma", "ehlileştirme" kavramlarına ek olarak, gentrification kelimesinin uzun Türkçe çeviri listesine yeni bir seçenek katmış oluyordu.³⁹ Bu terimlerin hiçbiri Türkçede yerleşmediği için biz bu çalışmada genel kabul gören soylulaştırma ya da mutenalaştırma karşılığını kullandık.

Soylulaştırma literatürünün meydana getirilmesinde hatırı sayılır bir yere sahip durumdaki marksist sosyolog Neil Smith ise bu kavramı; "Daha önce orta sınıfın terki neticesinde elden çıkarılmış olan ve böylece fakirlerin ve işçi sınıfının yaşadığı kent merkezindeki alanların, özel sektör sermayesi ve orta-sınıf konut alıcıları ve kiracıları tarafından istila yoluyla yenilenmesi süreci" diye belirlemiştir.⁴⁰ Smith'e göre; soylulaştırma terimi, kendine dönük kaynaşmış bir metaforlaştırma ifade eder. Ona göre soylulaştırma olgusu, genellikle geçmiş modern yapılaşma ve yenileşme yoluyla, kaçınılmaz bir ebedilikle temsil etme olgusu olarak alınabilir. Soylulaştırma keskin tartışmalardan ve politik yarıştan bağımsız biçimde sınırlanmış durumdadır. Soylulaştırma karşıtlığı ise çok hızlı olarak "toplayıcıları (yoksulları) defetme avcılığı" (hunter gathered rejection) şekline bürünmüş bulunmaktadır. Soylulaştırma sonuç olarak yoksulların tahliyesi veya evsizliği körüklemesiyle kötülüğün kendisidir ve bu nitelikleriyle soylulaştırma kötü bir terim olarak kalmalıdır.

Son elli yıl içinde soylulaştırmanın evrimi sürmüş ve bu süreçte olgunun ölçek ve çeşitliliği süratle değişme göstermiştir. Daha önemli olarak, soylulaştırma olgusu sistematikleşme eğilimi gösterip doğrudan bir kamu politikası biçimine dönüşmüştür. Soylulaştırma süreçlerini 3 dönemde inceleyecek olursak;

- 1950-1973 arası dönem ilk dalga soylulaştırma olarak adlandırılmıştır. Bu ilk dalga soylulaştırma tek tek ve dağınık şekilde gerçekleşmiştir, özellikle merkez kentlerde varlığını hissettirmiştir. Devlet bu süreçte bir yandan belli bölgelerde dönüşümü desteklemiş ve diğer yandan da spekülasyon kira artışlarına engel olmaya çalışmış ve bunun için yasalar çıkarılmıştır.

- 1974-1988 yıllarını kapsayan ikinci bir dalga soylulaştırma, yerleşmiş ve kendini göstermeye başlamış, coğrafi

33 Nuran YAVUZ, (2006), "Gentrification Kavramını Türkçeleştirmekte Neden Zorlanıyoruz?" İstanbul'da "Soylulaştırma", (der. Tolga İslam ve David Behar), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s:59-69.

34 Ali ÇEKER ve Rauf BELGE, (2015), "İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Kapsamında Gerçekleşen Bir Olgu: Soylulaştırma", Türk Coğrafya Dergisi, sayı:65, s:77-86, (içinde); M. Witherick, S. Ross, J. Small, (2001), *A Modern Dictionary of Geography* (4th Ed.), Arnold Publisher, London.

35N. ÖZGÜÇ, (1988-1992), "Şehirselleştirme ve Coğrafya", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, sayı:3, s:61-122.

36 E. TÜMERTEKİN, N. ÖZGÜÇ, (2014), *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan* (14.Baskı), İstanbul: Çantay Kitabevi, s: 464-500.

37 H. KURTULUŞ (2005), (içinde); C. HAMNETT, (1984), Gentrification and Residential Location Theory: A Review And Assessment, *Eography and The Urban Environment Progress In Research And Applications* Herbert, Der. D.T. and Johnston, R.J., cilt 6, Wiley and Sons.

38 Ali ÇEKER ve Rauf BELGE, (2015), (içinde); P. L. Knox ve L. McCarthy, (2012), *Urbanization: An Introduction to Urban Geography* (3rd Ed.), Pearson New York, s: 211-228.

39 Tolga İSLAM ve David BEHAR, (2006), İstanbul'da "Soylulaştırma", İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s:1-7.

40 N. SMITH, (2002), "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma", (çev. İlkun URKUN-BOWE, İbrahim GÜNDOĞDU), *Planlama Dergisi*, 2006/2, s:20.

olarak kısmen yaygınlaşmış ve daha çok sermayenin belirleyici olduğu bir süreç olarak biçimlenmiştir. Çünkü bu dönemde devlet, ağırlıklı biçimde “laissez-faire” politikalarını uygulamıştır.

- 1993'ten sonra hem sermayenin ölçeğinin büyüdüğü gözlenmiştir. Devletin doğrudan girişimci rolü üstlendiği, hem de soylulaştırmanın coğrafi olarak küre düzeyinde yaygınlaştığı ve de muhalif hareketlerin daha şiddetle bastırıldığı bir süreç başlamıştır. Devlet bu sürecin her safhasında etkili olmuş ama buna rağmen özellikle bu üçüncü dalganın “devlet eliyle soylulaştırma” olarak kavramsallaştırılmasının nedeniyse, soylulaştırma sürecinde alanı saptanan, dönüşümü sistematik olarak tasarlayan ve yasal, ekonomik, fiziki ve siyasi şartları oluşturan temel aktörün devlet oluşudur.

Neil Smith bu sürecin izlenmesini 1964 yılında Ruth Glass'ın tanımladığı soylulaştırma ile onun bugünkü yansımalarını mukayese ederek yapmaktadır.

- 1960'lı yıllara bakıldığında bu sürecin anahtar aktörleri; mahalleye taşınan orta ve üst-orta sınıflardı. Bugünse temel aktörler; hükümet, şirketler ve hükümet-şirket ortaklıkları durumundadır.

- İlk dönemleri itibarıyla soylulaştırma, konut piyasasında ortaya çıkan planlanmamış ve gelişigüzel bir süreç durumundayken, bugün artk tutkuyla ve titizlikle planlanan bir süreç durumuna getirilmiştir.

- Soylulaştırma 1960'larda yalnızca konuta odaklı bir süreç olarak başlamış, bugünse çok daha geniş çaplı ve çok boyutlu projeleri kapsayan bir olgu olarak önümüzde durmaktadır.

- Soylulaştırma ilkin, önemli kapitalist kentlerde görülen, olabildiğince yerel bir gerçeklikken, bugün fiilen küresel bir olgu ve coğrafi olarak yaygınlaşan olgu durumundadır.

Soylulaştırma denilen bu olgu 40-50 yıllık bir süreç içinde böyle temel farklılıklar gösterip çeşitlenir ve dönüşürken, son yıllarda da dev emlak şirketleri ve geliştirici firmalarca inşa edilen, tasarım değeri yüksek ve elit bir kesime yönelik yüksek apartman bloklarından veya alçak lüks konutlardan oluşan bu yeni inşa sahaları da, tek tek restore edilen tarihi apartmanların meydana getirdiği sokak/mahalle profilleri denli soylulaştırılmış kent coğrafyasının parçaları olabilmektedir.

2.3. Soylulaştırmayı Yerinden Edilmeyle İlişkilendirmek

Hemen hemen her çalışma alanının merkezinde, onun varlığını tanımlayan ve yaşamını sürdürmesini temin eden asli bir temeli bulunur. Soylulaştırma alanı için de ‘yerinden edilme’ işte böyle bir temeli oluşturur. Yerinden edilme, yani yoksul kesim ve işçi sınıfının, üzerinde sosyal ve tarihi bakımdan meşru haklarının olduğu mekânlardan ve yerlerden zor kullanılarak yoksun bırakılmaları soylulaştırmayı oluşturan ve tanımlayan ve mekânın orta sınıflar ve elit kesimler için yeniden inşasına eşlik eden bir süreç durumundadır.

Soylulaştırma, sınıfsal ve / veya etnik, dini, ırksal açıdan kent merkezinin yeniden inşa edilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle, merkezi homojenleştirirken, metropolitan alanda yeni bir sosyo-mekânsal ayrışma kurulmaktadır. Bu yapılırken de büyük çapta yerinden edilme süreçleri yaşanır. Örneğin, 2008 yılında Pekin’de yapılan Olimpiyat Oyunları hazırlıkları sırasında kent bir anlamda yeniden tanzim edilmiş ve 1.25 milyon kişi yerinden edilmiştir.⁴¹

Yerinden edilme teriminin bu çalışmadaki kullanımı genel hatlarıyla Chester Hartman'ın 1982’de yaptığı tanıma dayanır. Hartman *Yerinden Edilme: Nasıl Mücadele Etmeli?* isimli çalışmasında kavramı “bir yerde yaşamının, o hane halkının kendi iç dinamikleri dışında gerçekleşen süreçler sebebiyle, artık imkansız, tehlikeli ya da maddi olarak karşılanamaz hale gelmesi durumu”⁴² olarak belirlemektedir. Böyle bir tanım hem klasik soylulaştırma hem de soylulaştırmanın yeni biçimlerinin doğurduğu yerinden etme süreçlerini içermektedir.

Yeni inşa yoluyla soylulaştırma büyük ölçüde “yıkıp yeniden yapma” olarak sürerken, gecekondü alanlarının veya düşük gelir grubunun yaşadığı alanların “temizlenmesi” olarak ortaya çıkmaktadır. Ve alanda yaşayanların doğrudan yerinden edilmeleri ve o alanın tamamen kent coğrafyasından ve hafızasından silinmesi demek olmaktadır. Bu sözü edilen doğrudan yerinden edilmeler yanında, kent merkezinde boş veya terk edilmiş, atıl kalmış, işlevini sürdürememiş alanlarda, yani doğrudan konut alanı olmayan alanlarda gelişen yeni inşa yoluyla soylulaştırma süreçlerindeyse özellikle çevre mahallelerde yerinden edilmelerin dolaylı olarak gerçekleştirildiği

41 a.g.e, s:47.

42 Beril SÖNMEZ, (2014), (içinde);C. HARTMAN, D. KEATING, R. LEGATES (1982), Displacement: How to Fight it?, Berkeley: CA: National Housing Law Project, s:47.

gözlemlenmektedir. Dolaylı yerinden edilmede ise bunu doğuran en etkili dinamik olarak emlak değerlerindeki artışın giderek yayılması ve çevre mahalleleri de etkiler duruma dönüşmesidir. Soylulaştırmaya ilişkin eleştirel perspektifin en önemli ayaklarından biri olan yerinden edilmenin çeşitli boyutlarıyla irdelenmesine yeniden gereksinim söz konusudur. Çünkü soylulaştırma günümüzün egemen kent politikası olarak öne çıktıkça, büyük sermaye ve devlet kurumları süreçte baş aktör oldukça, sadece projelerin değil, yerinden edilme ve mülksüzleştirmenin de hacmi ve coğrafyası geniş alana yayılmaktadır. Bu da soylulaştırma tartışmalarına sosyal adalet açısından bakma gerekliliğini doğurmaktadır.⁴³

Soylulaştırma ve yerinden edilme arasındaki ilişki ve bunun adalet kavramıyla alakadar halde ele alınması daima temel bir çatışmanın ve politik bölünmenin odağını meydana getirir. Devlet müdahalesinin daima en aza indirgenmesini, piyasayı özel girişimler arasındaki rekabetin biçimlendirmesi gerektiğini iddia eden liberal ekonomik görüş, soylulaştırma ve yerinden edilme olgularını kentteki konut pazarının piyasa koşullarına uyum sağlamak için sürekli değişmek mecburiyetinde olmasının, yer yer üzücü ama önüne geçilemez bir gerçeği olarak kabul eder ve bunu savunur. Bu görüşe göre, konut piyasası müdahalesiz bir rekabet alanına dönüşürse, her kesimin ihtiyacına göre konut üretilecektir ve bunun dengesi böylece oluşacaktır. Soylulaştırma olgusunun da kentlerin önüne geçilemez dönüşümünün minör bir sonucu olduğunu iddia eden bu görüş, aynı zamanda kentte soylulaştırmanın tetiklediği yerinden edilmenin de istatistiksel olarak kanıtlanamayacak kadar zayıf olduğunu ileri iddia eden görüş olmaktadır.⁴⁴

Bu görüş ve kabullere karşın, yerinden edilmenin, evsizlik gibi başka adaletsiz sosyal durumlarla birlikte, temel bir insan gereksiniminin metalaştırılmasının sistematik bir sonucu olduğu görüşü diğer bir güçlü ucu oluşturur. Konut, ev, cemaat veya mahallenin sadece bir mal veya hizmet gibi düşünülerek, kâr ve birikim ekseninde düşünülmesine karşı çıkarak, bireysel ve toplumsal iyinin üretilebilmesi için bunların temel haklar olarak alınmasına vurgu yapılır. Böylece bu görüşün bir uzantısı olarak da, soylulaştırmanın eşitsizlik ve adaletsizlik üreten mekanizma olduğu gibi, bunun en ciddi, son derece yaygın ve sistematik çıktısının da yerinden edilme olgusu olduğunu kabul eder.⁴⁵

Bir yandan soylulaştırma literatüründe, yerinden edilme süreçlerinin neoliberal söylemde doğallaştırılması, kaçınılmaz bir süreç olarak tarif edilmesi veya soylulaştırmanın kendisinin kamu yararı ürettiğine ilişkin tartışmaların genişçe yer tutması, diğer yandan da bu süreçlerin ağır sonuçlarını sergileme amaçlı çalışma ve araştırmaların çoğalması ve çeşitlenmesi söz konusu olmaktadır. Yeni inşa yöntemiyle soylulaştırma olarak kavramsallaştırabileceğimiz süreçler, Ananya Roy'un dikkat çektiği gibi söylemsel bakımdan yasal olmayan konut stokunu yıkıp yeni alanlar inşa ederek konut alanlarının yasallaştırılması ve mülkiyet haklarının güçlendirilmesi biçimindeki bir söylemle ifadelendirilirken, bu uygulamaların özellikle Küresel Güney ülkelerinde ve buralardaki gecekondu sakinleri üzerinde çok ciddi yıkıcı etkileri görülmektedir.⁴⁶ Formel konut piyasasının sınırları içinde girmek ve belli hakları kazanmak bir güvence potansiyeli olarak görülürken enformel gecekonduardan formel, bir başka söyleyişle yasal konutlara geçiş belli bir düzenli geliri söz konusu olmayan kesimler adına tam bir yaşamsal tehdit meydana getirmektedir. Çünkü düzenli kira, aylık gider ve masraf / faturaların söz konusu olduğu bir sisteme geçiş, bu bedelleri ödeyemeyecek durumda olan kesimler için kısa sürede yasal olarak kendilerinin olan konutlardan çıkış anlamına gelir ki bu da bu konutların zorunlu satışını doğurur.

Soylulaştırma ve yerinden edilme olgularının nasıl ele alındıkları ve buna ilişkin olarak geliştirilen yaklaşımların genellikle yukarıda tanımlanan iki kutuplu bir tartışmanın üstüne oturmuş olmaktadır. Ancak bunun da ilerisinde olarak bu alanda yapılacak çalışmaların önündeki en önemli sorulardan birisi de yerinden edilme süreçlerini araştırma ve böyle bir araştırma sürecinin önüne çıkan engellemelerdir. Yerinden edilme olgusunun soylulaştırmayla ilişkisi ekseninde sorgulanmasında araştırma yöntemlerine ilişkin düşünmenin temel bir izlek teşkil etmesi ve bu bağlamda yerinden edilmenin çok katmanlı bir süreç olarak tarihselleştirilmesi ve mekânsallaştırılması mühim öğeler olarak karşımıza gelmektedir.

3.SONUÇ

Küresel ekonomik durgunluğun etkileri, şehirlerdeki toplumsal hareketleri tetikleyen çelişkileri çarpıcı ölçüde derinleştirmektedir. Neoliberal kentleşme biçimlerinin sürdürülemez ve yıkıcı olduğunu öne süren hareketlerin

43 Beril SÖNMEZ, (2014), (içinde); T. SLATER (2010), "Missing Marcuse: On Gentrification and Displacement", City, 13: 2-3, s:47.

44 Beril SÖNMEZ, "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek", Planlama Dergisi, 2014;24(1); s:44, (içinde); L. LEES, T. SLATER, E. WYLY (2010). "Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four", The Gentrification Reader içinde, Routledge: London, s. 317, s:47.

45a.g.e, s:47.

46 Beril SÖNMEZ, "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek", Planlama Dergisi, 2014;24(1); s:44, (içinde); A. ROY (2005), "Urban Informality: Towards an Epistemology of Planning", Journal of the American Planning Association, 71 (2), s:47.

hakkı aniden herkesçe anlaşılmağa başlanmıştır. Bu gidişat göz önünde bulundurulduğunda, dünya sistemindeki farklı türden şehirlerin, giderek istikrarsızlaşan ve finans sektörünün egemenliği altına giren sermaye birikim hatlarında nasıl yeniden konumlandıklarını anlama ihtiyacı giderek aciliyet kazanmaktadır. Siyasal-iktisadi ve mekânsal örgütlenmelerin şekillendirici ilkesi olarak kapitalizmin ötesine işaret eden alternatif kentsel yaşam tasavvurlarının bu kriz tarafından nasıl harekete geçirildiği veya kısıtlandığı da yine çok önemli bir soru. Kapitalist şehirler, sermaye birikim stratejilerinin sergilendiği sahnelerden ibaret değildir; aynı zamanda tarihsel ve coğrafi bakımdan özgül birikim stratejilerine ilişkin çatışmaların ve çelişkilerin dışı vurulduğu hesaplaşma arenalarıdır.⁴⁷ Kapitalist şehirler, bu anlamda uzun zamandır kapitalizmin ta kendisine (kapitalizmle ilişkili kar odaklı kentleşmeye, kent mekânlarının dur durak bilmez bir şekilde metalaştırılmasına ve yeniden-metalaştırılmasına) alternatifler düşünülen, hatta bu doğrultuda örgütlenen alanlar olagelmıştır.

2008-2010 arası başlayan dünya çapındaki finansal kriz küresel kent sisteminin dört bir yanına istikrarsızlık ve çatışma yaymıştır. Bu çalışmanın amaçlarından biri de kent hayatındaki aşırı-metalaşmanın önünü kesebilmek ve böylece radikal demokratik, adil, sürdürülebilir alternatif kentleşme biçimlerine omuz verebilmektir. Kentler kapitalizmin kar odaklı hareket etme ve mekânları çitleme buyruklarına göre inşa edilmemelidir! Harvey uzun yıllar önce bu meseleyi kısa ve öz olarak şöyle nitelemiştir:

*“Artı-değerin dolaşım örüntüleri değişiyor, ama bu durum şehirlerin(...) çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesi sayesinde kurulmuş olduğu gerçeğini değiştirmedir. Sömürü üzerine kurulu şehircilik, tarihin bize mirası. Gerçek anlamda insani bir şehircilik henüz hayata geçirilmiş değil. Sömürüye dayalı bir kent yerine insan türüne daha uygun bir kente giden yolu çizme işi devrimci teoriye düşüyor, bu dönüşümü gerçekleştirme işi ise devrimci harekete”.*⁴⁸

O yüzden bu çalışma; şehirlerin kar, yönetici sınıflar ve devlet tahakkümü için sömürgeleştirilmesinden ziyade halka faydalı olması uğruna mücadele verenlere küçük bir katkı sunabilmeyi amaç edinmiştir. Eleştirel kent çalışmaları alanı, bu türden sorunları göğüsleme çabalarına önemli katkılar sağlayabilmektedir. Bu çalışmada da kuramsal çerçeveyi oturturken ağırlıklı olarak eleştirel yaklaşım üzerinde durulmuş olmasının sebebi budur. Bu yaklaşım, soylulaştırma sürecinin etkilerinden çok nedenlerini araştırmaya ışık tutar. Dolayısıyla sürecin yerinden etme ve kentsel yenilemelerdeki neoliberal politikaların etkilerini araştırmaya yönelir.

Soylulaştırma ve yerinden etme üzerine sürmekte olan tartışmalar, anaakım perspektiflerin tahakkümü altındadır. Bu perspektifler, soylulaştırmayı tarihsel anlamından soyutlayarak sınıfsal eşitsizliğin mahalledeki ifadesi olmaktan çıkarmakta; soylulaştırılan mahallelerdeki yoksulların düşük taşınma oranlarını, soylulaştırma karşıtlarının sorunları abarttığı somut kanıtı gibi sunarak yerinden etmenin de içini boşaltmaktadır. Neoklasik kent ekonomisine sırtını yaslayan, metodolojik kapsamlılık ve incelikli akıl yürütme maskesi ardına saklanan bu perspektiflerin, vurucu demeçler ve temiz istatistikler peşindeki gazeteciler ile “anekdotlardan” arındırılmış “muteber kanıtlar” arayan yasa koyucular için son derece ayartıcı olduğu ortadadır.⁴⁹

Eleştirel kent teorisinin görevi, tartışmayı anket kategorilerinden ibaret bağımsız değişkenlerin pozitivist yavanlığından kurtarmak ve daha sağlam bir analitik, politik ve ahlaki çerçeveye sokmaktır. Bu çerçevenin dayanağı, *toplumsal bir adalet sorunu olarak barınma*, özellikle de temel bir insani ihtiyaç ve insan hakkı olarak uygun ve karşılanabilir konutlar olmalıdır. Konut, kurmaca bir finansal varlıktır; barınak ya da yuva olarak hiç de kurmaca olmayan statüsü ise tartışılmaz bile. “Yuva” en yüksek insani duyguları uyandırır:

*Yuva, duyguların ve mekânın bağlanma, istikrar ve kişisel kontrol hissinde birleştiği yerdir. Kalıcı bir mekân, güvenilir bir bağlantılar ağı, kimliğin ve toplumsal yaşamın dayanak noktasıdır; yuva, duygusal ve maddi ihtiyaçların peşinde koştuğumuz yakınlık ve güven merkezidir.*⁵⁰

Konutu metalaştırmaktan kurtarma girişimi konusundaki strateji “karın barınmayı etkileyen kararlardaki rolünü sınırlandırıp, onun yerine toplumsal olarak şekillenen ihtiyacı koymak” olacaktır. Toplumsal konut mülkiyetinin sağlanması, toplumsal konut üretiminin yapılması, konut sermayesinin kamusal olarak, arazilerin ise toplumsal olarak kontrol edilmesi, mahalleleri orada oturanların yönetmesi, pozitif ayrımcılık tanınması, konut seçeneği sunulması ve kaynakların adil dağıtılması gerekmektedir.

47 Neil BRENNER, Peter MARCUSE, Margit MAYER, (2014), *Kar İçin Değil Halk İçin: Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, (çev. Ali Yağız Şen), İstanbul: Sel Yayıncılık, s: 1-28.

48 David HARVEY, (2003), *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul: Metis Yayınları, s:314.

49 Neil BRENNER, Peter MARCUSE, Margit MAYER, (2014), s: 253-257.

50 Neil BRENNER, Peter MARCUSE, Margit MAYER, (2014), *Kar İçin Değil Halk İçin: Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, (içinden); S. Segal ve J. Baumohl, (1988), “No place like home: reflections on sheltering a diverse population”, Londra: Unwin Hyman, s:250-263.

KAYNAKÇA

- BAYSAL, Cihan Uzunçarşılıoğlu, (2010), İstanbul'da Küresel Kent Yapma Aracı Olarak *Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri; Ayazma(N)dan-Ümraniye'ye Tutunamayanlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s:1-217.
- BİLGİHAN, Gökhan, (2013), "Kır ve Kentin Dönüşümü: Emeğin ve Doğanın Sömürüsü", **Kentleri Savunmak: Mekân, Toplum ve Siyaset Üzerine**, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara: NotaBene Yayınları.
- BRENNER Neil, MARCUSE Peter, MAYER Margit ,(2014), **Kar İçin Değil Halk İçin: Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı**, (çev. Ali Yağız Şen) , İstanbul: Sel Yayıncılık.
- ÇEKER, Ali ve BELGE, Rauf, (2015), "İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Kapsamında Gerçekleşen Bir Olgusu: Soylulaştırma", **Türk Coğrafya Dergisi**, sayı:65, s:77-86.
- DEDEOĞLU, Saniye, *Yoksullukta Son Nöbet (1)* (BİANET, 8 Mart 2003); <http://www.bianet.org/bianet/yazdir/17168>. (Ziyaret tarihi 12.01.2016: 17:50).
- DUMENIL, Gerard ve LEVY, Dominique (2007), "*Neo-liberal (Karşı) Devrim*", **Neo-liberalizm Muhafız Bir Seçki**, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, (Çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.
- ENLİL, Zeynep Merey, (2000) "Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi", Aralık, No: 8, s:1-8.
- HARVEY, David, (2003), **Sosyal Adalet ve Şehir**, İstanbul: Metis Yayınları.
- HARVEY, David, Açılış Konuşması, **Dünya Sosyal Forumu BELEM**, 29.01.2009.
- İSLAM, Tolga ve BEHAR, David, (2006), **İstanbul'da "Soylulaştırma"**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KURTULUŞ, H. (2003) Mekânlarda Billurlaşan Kimlikler, **Doğu-Batı**, Sayı:3, s:75-99.
- KURTULUŞ, Hatice (2005), **İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- LEFEBVRE, Henri, (2014), **Mekânın Üretimi**, (çev. Işık Ergüden), İstanbul: SEL Yayıncılık.
- ÖNGEL, F. Serkan, (2013), "Pazarlanan Kentler ve Emek", **Kentleri Savunmak: Mekân, Toplum ve Siyaset Üzerine**, Hazırlayanlar: Gürkan Akgün, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Aysun Koca, Ankara: NotaBene Yayınları.
- ÖZGÜÇ, N., (1988-1992), "Şehirselleştirme ve Coğrafya", **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi**, sayı:3, s:61-122.
- POLANYI, K. (2000), **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Sosyal ve Ekonomik Kökenleri**, (çev. A. Buğra), İstanbul: İletişim Yayınları.
- SAM, Neslihan, (2010), "Soylulaştırma Süreçlerine Ekonomik Bir Yaklaşım: Rant Farkı", **Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi**, Cilt XXIX, Sayı II, s:133-151.
- SMITH, Neil (2006/2), "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma," (çev. İlknur Urkun-Bowe, İbrahim Gündoğdu) **Planlama Dergisi**, sayı:36, s: 13-25.
- SMİTH N. ve WILLİAMS, P. (2015), **Kentin Mutenalaştırılması**, (Çev. Melike Uzun), İstanbul: Yordam Kitap.
- SÖNMEZ, Beril, "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek", **Planlama Dergisi** 2014;24(1);42-53.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., (2014), **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan**, İstanbul: Çantay Kitabevi, s: 464-500.